

O'QUVCHILARDA IJTIMOY DAXLDORLIK HISSINI SHAKLLANTIRUVCHI OMILLAR

Odinayeva Gulshoda Shavkatovna

Termiz davlat muhandislik va agrotexnologiyalar universiteti

“Ijtimoiy-gumanitar fanlar” kafedrasida assistenti

ФАКТОРЫ, ФОРМИРУЮЩИЕ У УЧАЩИХСЯ ЧУВСТВО СОЦИАЛЬНОЙ ПРИЧАСТНОСТИ

Одинаева Гулшода Шавкатовна

Ассистент кафедры «Социально-гуманитарные науки»

Термезского государственного инженерно-

агротехнологического университета

FACTORS CONTRIBUTING TO THE DEVELOPMENT OF SOCIAL ENGAGEMENT AMONG STUDENTS

Odinaeva Gulshoda Shavkatovna

Assistant Lecturer, Department of Social and Humanitarian Sciences

Termez State University of Engineering and Agrotechnology

E-mail:

odinaevagulshoda1984@gmail.com

Orcid: 0009-0007-6328-7677

Annotatsiya. Mazkur maqolada o'quvchilarda ijtimoiy daxldorlik hissini shakllantirishning pedagogik-psixologik omillari tahlil qilinadi. Jamiyatda faol fuqarolik pozitsiyasiga ega, ijtimoiy jarayonlarda qatnashuvchi shaxsni tarbiyalashda o'qituvchining roli, o'quv muhitining ahamiyati hamda ta'lim-tarbiyada qo'llaniladigan metodlarning ta'siri yoritiladi. Ijtimoiy daxldorlik hissining yoshlar ongida qaror topishi orqali ularning mas'uliyat, hamjihatlik va tashabbuskorlik kabi fazilatlarini rivojlanishi ko'rsatib o'tiladi.

Kalit so'zlar: ijtimoiy daxldorlik, fuqarolik pozitsiyasi, ijtimoiy faollik, ta'lim muhiti, shaxsiy taraqqiyot, mas'uliyat.

Аннотация: В данной статье анализируются педагогические и психологические факторы формирования чувства социальной причастности у учащихся. Рассматривается роль преподавателя, значение образовательной среды и влияние используемых методов в воспитании личности, принимающей активное участие в общественной жизни. Показано, как развитие чувства социальной причастности способствует формированию таких качеств, как ответственность, солидарность и инициативность у молодежи.

Ключевые слова: социальная причастность, гражданская позиция, социальная активность, образовательная среда, личностное развитие, ответственность.

Abstract: This article analyzes the pedagogical and psychological factors that contribute to the development of a sense of social engagement among students. It highlights the role of teachers, the importance of the educational environment, and the impact of instructional methods on shaping individuals who actively participate in social processes. The study emphasizes how nurturing a sense of social belonging fosters responsibility, solidarity, and initiative in young people.

Keywords: social engagement, civic responsibility, social activity, educational environment, personal development, responsibility.

KIRISH (ВВЕДЕНИЕ / INTRODUCTION). Zamonaviy ta'lim tizimida shaxsni har tomonlama rivojlantirish bilan bir qatorda, uning jamiyatdagi o'rini anglash, ijtimoiy jarayonlarga faol qatnashishiga yordam berish

muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa, o'quvchilarda ijtimoiy daxldorlik hissini shakllantirish ularning shaxsiy taraqqiyoti va jamiyatga foydali bo'lib yetishishida muhim rol o'ynaydi.

Ijtimoiy daxldorlik – bu shaxsning o‘zini jamiyatning faol a‘zosi deb bilishi, undagi muammolarga befarq bo‘lmasligi, o‘z fikri va amallari bilan ijtimoiy hayotga ta’sir ko‘rsata olishga intilishidir. Bu fazilatni o‘quvchilarda shakllantirish ularning kelajakda ongli, mas’uliyatli fuqarolar bo‘lib yetishishiga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI (АНАЛИЗ ЛИТЕРАТУРЫ \ LITERATURE ANALYSIS). Ye.B.Avanesova o‘z tadqiqotida talabalar orasida ijtimoiy faollikni rivojlantirishda hududiy ijtimoiy muhitning ta’sirini o‘rganadi. Muallifning fikricha, talabalar shaxsining ijtimoiy faolligi faqat oliy ta’lim muassasasi doirasida emas, balki butun mintaqaviy ijtimoiy-psixologik sharoit bilan uyg‘unlikda shakllanadi [1].

L.Azizova esa talabalar ijtimoiy faolligini darsdan tashqari faoliyatlar, xususan, madaniy va ko‘ngilochar faoliyat orqali rivojlantirish modelini ishlab chiqqan. U ushbu faoliyatlarning talabalarda tashabbuskorlik, jamoaviylik, mas’uliyat, liderlik kabi sifatlarni shakllantirishdagi o‘rnini tahlil qiladi. Bu yondashuv ijtimoiy daxldorlikni shakllantirishda ko‘ngillilik, talaba tashkilotlari va ma’rifiy tadbirlarning samarali vosita ekanini ko‘rsatadi [2].

O‘quvchilarda ijtimoiy daxldorlik hissini shakllantirish – ularning jamiyatga nisbatan ongli munosabatini rivojlantirish, fuqarolik pozitsiyasini mustahkamlashda muhim omil hisoblanadi. Bu jarayonga ta’sir etuvchi bir qator pedagogik va psixologik omillar mavjud bo‘lib, ular o‘zaro uzviy bog‘liq holda harakat qiladi. Eng avvalo, oila muhitining roli alohida ahamiyat kasb etadi. Ijtimoiy qadriyatlar, mas’uliyat hissi, jamiyatga bo‘lgan hurmat kabi muhim tushunchalar avvalo oilada shakllanadi. Ota-onalarning jamiyatdagi o‘z pozitsiyasi, faolligi va munosabatlari farzandlarning ongiga bevosita ta’sir etadi. Sog‘lom oilaviy muhitda voyaga yetayotgan bola o‘zini jamiyatning ajralmas qismi sifatida his eta boshlaydi. Ota-onaning ijobiy namunasi, ularning ijtimoiy-madaniy tashabbuslarda ishtiroki, jamoat foydasiga bo‘lgan sadoqati — bularning barchasi talabada faol hayotiy pozitsiyaning shakllanishiga xizmat qiladi [2].

Ikkinchi muhim omil – maktabdagi tarbiyaviy muhitdir. Darsdan tashqari tashkil etiladigan turli ijtimoiy tadbirlar, sinf va maktab miqyosidagi loyihalar, ijtimoiy faollikka undovchi targ‘ibot ishlari o‘quvchilarda jamoaviylik, tashabbuskorlik, o‘z fikrini erkin ifoda etish kabi ko‘nikmalarni

shakllantiradi. Bunday muhit o‘quvchilarni jamiyatdagi ijtimoiy jarayonlarga faol jalb etishda samarali vosita hisoblanadi.

MUHOKAMA (ОБСУЖДЕНИЕ / DISCUSSION). Zamonaviy ta’lim tizimi nafaqat talabalarni kasbiy jihatdan tayyorlashi, balki ularning shaxsiy va ijtimoiy jihatdan ham yetuk shaxs bo‘lib shakllanishini ta’minlashi lozim. Talabalar o‘qishdan tashqari faoliyatda — xususan, madaniy-ma’rifiy tadbirlarda ishtirok etish orqali jamiyatga daxldorlik hissini, atrof-muhitga nisbatan mas’uliyatni va ijtimoiy tashabbuskorlikka tayyorlikni rivojlantiradilar. Bunday faoliyatning samarador bo‘lishi uchun uni o‘quv muassasasi ma’muriyati rag‘batlantirishi muhim ahamiyatga ega.

Shuningdek, o‘qituvchining shaxsi va faoliyati ham ijtimoiy daxldorlikni shakllantirishda muhim o‘rin tutadi. Pedagog nafaqat bilim beruvchi, balki shaxsiy namuna ko‘rsatuvchi tarbiyachi sifatida ham o‘quvchi dunyoqarashining rivojlanishida beqiyos rol o‘ynaydi. O‘qituvchining fuqarolik pozitsiyasi, ijtimoiy masalalarga nisbatan faol munosabati o‘quvchilar uchun ibrat bo‘lib xizmat qiladi. Bundan tashqari, ta’lim mazmunining o‘zi ham ijtimoiy daxldorlikni shakllantirish imkoniyatlariga ega. Dars jarayonida jamiyat, tarix, huquq, madaniyatga oid masalalarni muhokama qilish, real hayotiy misollar asosida tahlil yuritish orqali o‘quvchilarda ijtimoiy tafakkur, fikrlash, ijtimoiy hodisalarga baho berish qobiliyatlari rivojlanadi [3].

Yana bir muhim omil – axborot vositalari va kibermakon hisoblanadi. Bugungi kunda o‘quvchilar turli raqamli platformalar, ijtimoiy tarmoqlar orqali axborot oladilar. Ushbu axborotlardan mazmunli, tanqidiy yondashuv asosida foydalanilishi ijtimoiy ongning shakllanishida katta ahamiyatga ega. To‘g‘ri yo‘naltirilgan axborot iste’moli o‘quvchilarning ongli, tanqidiy fikrlovchi va faol ijtimoiy pozitsiyaga ega shaxs sifatida shakllanishini ta’minlaydi. An’anaviy bilimga asoslangan yondashuv zamonaviy jamiyatda yetarli emas. Bugungi kunda ta’lim mazmuni real hayotiy ehtiyojlar bilan uyg‘unlashgan, ijtimoiy kontekstni inobatga olgan, tanqidiy fikrlashni rag‘batlantiruvchi bo‘lishi lozim. Jumladan, dars jarayoniga jamiyat, tarix, huquq, madaniyat, global muammolar (masalan, iqlim o‘zgarishi, migratsiya, raqamli xavfsizlik, ijtimoiy tengsizlik) bilan bog‘liq

mavzularni integratsiya qilish orqali talabalarda zamonaviy muammolarni tushunish, tahlil qilish va ularga yechim topishga intilish ko'nikmalari shakllanadi [1].

Bunday yondashuv ta'limning faqat nazariy bilim beruvchi emas, balki amaliy hayotiy vazifalarni hal qilishga yo'naltirilgan tizim sifatida rivojlanishiga xizmat qiladi. Pedagog real ijtimoiy vaziyatlar asosida interaktiv metodlardan — muammoli ta'lim, loyihalash usullari, debat va simulyatsiya kabi faol o'qitish shakllaridan foydalansa, talabalar o'zlarining ijtimoiy rolini chuqurroq anglay boshlaydilar. Bu esa ularni nafaqat malakali mutaxassis, balki ijtimoiy ongli fuqaroga aylantirishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

NATIJALAR (РЕЗУЛЬТАТЫ / RESULTS). Shunday qilib, o'qituvchining shaxsi va ta'lim jarayonidagi faol pedagogik yondashuv talabalar ijtimoiy daxldorligini shakllantirishda markaziy o'ringa ega. Bu ikki omil — o'qituvchining fuqarolik namunasi va ijtimoiy yo'naltirilgan ta'lim mazmuni — o'zaro uyg'unlashgan holda, ijtimoiy mas'uliyatli va faol shaxsni tarbiyalashda asosiy mezon hisoblanadi.

O'quvchilarda ijtimoiy daxldorlik hissini shakllantirish ko'p omilli, uzviy jarayondir. Bu borada oila, maktab, o'qituvchi, o'quv dasturi hamda ommaviy axborot vositalarining o'zaro uyg'unligi ta'lim jarayonining samaradorligini belgilaydi [4].

Bugungi kunda oliy ta'lim muassasalari talabalari orasida ijtimoiy daxldorlik hissini shakllantirish oliy ta'lim pedagogikasida faol fuqarolik pozitsiyasiga ega, o'z jamiyati va mintaqasining ijtimoiy hayotiga ongli tarzda jalb etilgan mutaxassisi tarbiyalashning eng muhim texnologiyalaridan biri sifatida qaralmoqda. Oliy o'quv yurtlarida ijtimoiy-psixologik sharoitlar yaratadigan, kelajakdagi mutaxassislarning shaxsiy va kasbiy o'zini anglashi uchun imkon beradigan, shuningdek, talabalarining ijtimoiy foydali faoliyat bilan shug'ullanishi uchun maxsus muhitni shakllantirish muammosi ilmiy-pedagogik adabiyotlarda keng yoritilgan [2].

XULOSA (ЗАКЛЮЧЕНИЕ / CONCLUSION). Xulosa o'rnida aytish mumkinki, ijtimoiy daxldorlik hissining shakllanishi ko'p omilli va murakkab psixologik-pedagogik jarayondir. Bu tuyg'u — o'quvchining jamiyatdagi o'z o'rnini va mas'uliyatini

anglashidan, ijtimoiy munosabatlarga faol tarzda qo'shilish istagidan hamda ijtimoiy adolat, birdamlik va umumiy manfaatlar sari intilish kabi qadriyatlardan tarkib topadi. Bunday hissiyotning shakllanishi tasodifiy emas, balki bir necha omillarning o'zaro uyg'un va tizimli ta'siri orqali amalga oshadi.

Birinchidan, o'qituvchining shaxsi va fuqarolik pozitsiyasi ijtimoiy daxldorlikni shakllantirishda eng muhim omillardan biridir. O'qituvchi o'zining namunaviy fe'l-atvori, jamiyat hayotiga faol munosabati, adolat va mas'uliyat borasidagi qarashlari bilan o'quvchilarni bevosita ruhlantiradi. Uning axloqiy pozitsiyasi va harakatlari o'quvchilar uchun ibrat, orientir vazifasini bajaradi.

Ikkinchidan, ta'lim mazmuni va metodikasi o'quvchilarning ijtimoiy ongini rivojlantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ta'lim dasturlariga fuqarolik, inson huquqlari, jamiyat taraqqiyoti, ekologiya, global muammolar kabi mavzularni kiritish, darslarda real hayotiy vaziyatlarga asoslangan tahlillar, muhokamalar, loyiha va munozara metodlaridan foydalanish orqali ijtimoiy tafakkur va ijtimoiy pozitsiyani shakllantirish mumkin. Shu boisdan, ijtimoiy daxldorlik hissini shakllantirish — bu faqat tarbiya yoki dars jarayoniga bog'liq bo'lmagan, balki ta'lim tizimining umumiy ijtimoiy-falsafiy yo'nalishini belgilovchi vazifa sifatida qaralishi lozim.

ADABIYOTLAR RO'YXATI (ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES)

1. Аванесова Е. Б. Опыт организации процесса воспитания общественной активности студента в условиях социальной среды региона // Вестник Костромского государственного университета им. 2014.
2. Азизова Л. В. Модель развития социальной активности студента вуза в процессе досуговой деятельности // Гуманитарные исследования. 2013.
3. Андреева М. А. Возможности воспитания в формировании социальной активности личности студента как гражданина-патриота // Вестник Оренбургского государственного университета. 2013.
4. Баженова Н. Г. Мониторинг среды вуза как компонент системы оценки качества образования. 2015.